

Методологічні підходи до визначення стратегічних пріоритетів розвитку туризму на гірських територіях

Коваль Олександр Дмитрович¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.07.2024	Економіка	338.483.1:338.24:911.2

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13269306>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена методологічним підходам до визначення стратегічних пріоритетів розвитку туризму на гірських територіях. Мета дослідження – аналіз стратегічних підходів до розвитку гірського туризму в Україні в контексті післявоєнного відновлення, підкреслюючи його потенціал для економічного зростання та створення робочих місць. В ході наукового дослідження використовувалися загальнонаукові методи пізнання, такі як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та системний підхід. Результати дослідження показують, що концептуальні основи визначення стратегічних підходів розвитку туризму в гірських регіонах відіграють ключову роль у забезпеченні сталого розвитку цієї галузі. Вони охоплюють принципи сталого розвитку, дотримання чинної нормативно-правової бази та інтеграцію кластерного підходу до організації бізнесу. Ці основи створюють надійну базу для збереження природних та культурних ресурсів, сприяючи економічному зростанню і соціальному відродженню регіонів. Важливою частиною дослідження є етапи формування стратегії розвитку туризму в гірських регіонах, які включають проведення SWOT-аналізу зацікавлених сторін, визначення пріоритетів розвитку, розробку стратегій та вибір відповідних інструментів для їх реалізації. Цей системний підхід дозволяє враховувати всі аспекти, що впливають на розвиток туризму, забезпечуючи комплексне планування та оптимальне використання ресурсів. Кожен етап спрямований на підвищення якості туристичних послуг і активне залучення місцевих громад до процесів розвитку. Пріоритети розвитку гірського туризму включають економічну підтримку місцевої економіки, розвиток інфраструктури, збереження природних і культурних ресурсів та просування туристичних продуктів. Важливим аспектом є координація зусиль місцевих і міжнародних партнерів, використання сучасних технологій та залучення інвестицій. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для формування ефективних стратегій розвитку гірського туризму в Україні.

Ключові слова: сталий розвиток, кластерний підхід, післявоєнне відновлення, SWOT-аналіз, природні і культурні ресурси, туристичні продукти.

¹ старший викладач, кафедра туристичної інфраструктури та готельно-ресторанного господарства, Державний вищий навчальний заклад Ужгородський національний університет; здобувач 2 курсу ОНП «Економіка», третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Вищий навчальний заклад «Національна академія управління», ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8263-6210>

Methodological approaches to the determination of strategic priorities for the development of tourism in mountain territories

Annotation. The article is dedicated to methodological approaches for determining the strategic priorities of tourism development in mountainous areas. The aim of the study is to analyze strategic approaches to the development of mountain tourism in Ukraine in the context of post-war recovery, emphasizing its potential for economic growth and job creation. General scientific methods of cognition, such as analysis, synthesis, comparison, generalization, and a systematic approach, were used in the scientific research. The study results show that the conceptual foundations for determining strategic approaches to tourism development in mountainous regions play a key role in ensuring the sustainable development of this sector. They encompass principles of sustainable development, adherence to the current regulatory framework, and integration of the cluster approach to business organization. These foundations provide a reliable basis for preserving natural and cultural resources, fostering economic growth, and promoting social revitalization of the regions. An important part of the study is the stages of forming a tourism development strategy in mountainous regions, which include conducting a SWOT analysis of stakeholders, determining development priorities, developing strategies, and selecting appropriate tools for their implementation. This systematic approach allows for considering all aspects affecting tourism development, ensuring comprehensive planning and optimal resource use. Each stage aims to improve the quality of tourist services and actively involve local communities in development processes. The priorities for the development of mountain tourism include economic support for the local economy, infrastructure development, preservation of natural and cultural resources, and promotion of tourist products. An important aspect is the coordination of efforts between local and international partners, the use of modern technologies, and attracting investments. The practical significance of the study lies in the potential use of the obtained results for forming effective strategies for the development of mountain tourism in Ukraine.

Keywords: sustainable development, cluster approach, post-war recovery, SWOT analysis, natural and cultural resources, tourist products.

Вступ

Відновлення після війни є критично важливим завданням для України, оскільки воно впливає на всі аспекти життя, від економіки до соціальної стабільності. У цьому контексті туризм відіграє особливо важливу роль. Туристична галузь має значний потенціал для сприяння економічному зростанню, створення нових робочих місць та покращення міжнародного іміджу країни. В умовах післявоєнного відновлення туризм може стати одним з головних рушіїв розвитку економіки України, надаючи можливості для зайнятості населення та підвищення добробуту громад.

Український туризм має великі перспективи завдяки своєму багатому культурному спадку, різноманітним природним ресурсам та стратегічному географічному розташуванню. Гірські регіони, зокрема, пропонують унікальні можливості для розвитку екологічного та активного відпочинку, що приваблює як внутрішніх, так і іноземних туристів. Створення сприятливих умов для розвитку туризму може стати ключовим фактором у відновленні економіки, забезпечуючи стійкий розвиток регіонів і покращення якості життя місцевих громад.

Крім економічного зростання, розвиток туризму має великий потенціал для забезпечення зайнятості населення. Відновлення та розширення туристичної інфраструктури створює робочі місця в різних секторах економіки, від готельного бізнесу до обслуговування та культурних послуг. Це сприяє не лише економічному відродженню регіонів, але й зміцненню соціальної згуртованості, підтримці місцевих

підприємств та збереженню культурної спадщини. Таким чином, туризм стає важливим елементом стратегії післявоєнного відновлення України, сприяючи створенню сприятливого середовища для сталого розвитку та процвітання нації.

Питання методологічних підходів до визначення стратегічних пріоритетів розвитку туризму на гірських територіях достатньо досліджені у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Значний внесок у розвиток даної тематики зробили вітчизняні і зарубіжні автори. К. Г. Бриль [1] підкреслює важливість стратегічних пріоритетів для підвищення інвестиційної привабливості туристичної галузі. Н. Л. Мандюк [2] досліджує фактори сталого розвитку туризму гірських територій Львівської області, акцентуючи увагу на екологічних та соціально-економічних аспектах. А. А. Моца [3] аналізує особливості правового регулювання туристичної діяльності в умовах воєнного стану в Україні. М. В. Семенова [6] розглядає туристичний кластер як інноваційний інструмент підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі. О. Худоба і А. Голод [9] досліджують передумови розвитку туризму на гірських територіях Львівської області. Е. О. Ципа, І. М. Голубець і Ю. В. Безрученков [10] розглядають питання післявоєнного відновлення туризму в Україні. С. Cater [11] аналізує управлінські перспективи альпінізму, а S. Duglio та ін. [12] розглядають розвиток туризму у внутрішніх гірських районах з точки зору місцевих зацікавлених сторін. І. Palomo [13] досліджує вплив змін клімату на екосистемні послуги у високогірних районах, а Н. Richins та ін. [14] надають огляд гірського туризму в історичному контексті та його сучасних напрямків. Сучасні аспекти розвитку туризму висвітлюються у публікаціях інтернет-видань, таких як Visit Ukraine [7] та Kyivstar Business Hub [8], які аналізують стан галузі під час війни та перспективи її відновлення. Попри достатню кількість літератури з даної теми, відчувається нестача систематизованого матеріалу, тому із використанням різних методів наукового пізнання було проаналізовано, погруповано, систематизовано інформацію і подано у світлі теми дослідження.

Мета статті – аналіз стратегічних підходів до розвитку гірського туризму в Україні в контексті післявоєнного відновлення, підкреслюючи його потенціал для економічного зростання та створення робочих місць.

Результати

Туризм зазнав значних змін спочатку через пандемію COVID-19, а потім через війну в Україні. Під час пандемії введення карантинних обмежень призвело до закриття аеропортів, зниження заповнюваності готелів і падіння попиту на послуги турагентств. Коли галузь почала відновлюватися від впливу коронавірусу, повномасштабне вторгнення росії в Україну завдало нового удару [8].

Війна в Україні вплинула на туризм не тільки в Україні, але й у всій Європі. Повномасштабне вторгнення росії посилює й без того високі ціни на нафту та логістику, а також збільшило невизначеність європейців. Це призвело до перебоїв у подорожах по Східній Європі, особливо в перші шість місяців війни [8].

В умовах війни український туризм адаптувався і змінив формат. Замість традиційних іноземних туристів з ЄС чи Близького Сходу, в готелях тепер розміщуються закордонні дипломати, громадські активісти, журналісти світових видань та волонтери. Протягом 2022 року в Україну в'їхало майже 2 мільйони іноземців, з яких мільйон прибув вже під час повномасштабного вторгнення [8].

Частково відновився і внутрішній туризм. Найпопулярнішими серед українців стали безпечні західні регіони України, зокрема Чернівецька, Львівська та Закарпатська області. У 2023 році саме ці регіони були найпопулярнішими місцями відпочинку. Водночас, доходи від туризму суттєво впали на півдні країни, зокрема в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях [8].

Туризм є однією з пріоритетних галузей економіки України. В умовах післявоєнного відновлення його розвиток стає особливо важливим, оскільки сприятиме економічному зростанню та соціальному відродженню країни. Туристична сфера може стати рушієм економіки, створюючи нові робочі місця та покращуючи міжнародний імідж країни. Ефективне поєднання національної політики та регіональних можливостей, а також активна співпраця з іншими країнами та бізнесом є ключовими факторами для успішного відновлення галузі [10].

В умовах післявоєнного відновлення туризму важливо будувати такі стратегії, які опираються на довгострокові соціально-економічні та екологічні цілі – це концепції сталого розвитку [2]. Сталий розвиток є критично важливим для покращення туризму в Україні в майбутньому з трьох ключових причин:

- сприяє збереженню природних та культурних ресурсів. Збалансований підхід до розвитку туристичних об'єктів дозволяє уникнути екологічних пошкоджень і зберегти природні ландшафти, які приваблюють відвідувачів.
- сприяє включенню місцевого населення у процеси розвитку. Це включає забезпечення справедливих умов праці для місцевих жителів, розвиток місцевих підприємств і підтримку культурної спадщини, що створює умови для підвищення якості життя в місцевих спільнотах.
- сприяє створенню тривалої конкурентоспроможності туристичного сектора. Збереження природних і культурних ресурсів дозволяє залучати відвідувачів із різних країн, підвищуючи попит на туристичні послуги та збільшуючи дохід для місцевих громад та підприємств [2].

Для досягнення намічених цілей необхідно покращувати туристичну інфраструктуру з мінімальним впливом на довкілля, використовуючи енергоефективний транспорт і підтримуючи місцеве виробництво. Важливо розвивати приватні помешкання та малі готелі, а також застосовувати екологічно чисті методи ведення господарської діяльності. Розвиток інших гірськолижних центрів допоможе зменшити антропогенний вплив і підвищити конкурентоспроможність. Також критичною є ефективна маркетингова політика, спрямована на створення позитивного іміджу регіону та залучення туристів через високоякісний туристичний продукт і гармонійне поєднання з природним середовищем [2].

Ця концепція покладена в основу створення стратегій розвитку для нового та існуючого бізнесу [2]. Методологічні підходи до визначення стратегічних напрямів розвитку гірського туризму, в свою чергу, повинні враховувати зовнішні чинники, що визначають цілі, завдання, етапи та інструменти стратегічного планування.

Розглянемо ключові чинники зовнішнього впливу на розвиток туризму:

- природно-кліматичні ресурси: гірський рельєф, приємний клімат, мінеральні джерела, багаті лісами території та розвинута річкова мережа створюють ідеальні умови для туризму;
- історико-культурні пам'ятки: регіон зберігає багату культурну спадщину, включаючи унікальну дерев'яну сакральну архітектуру, що приваблює туристів;
- краєзнавчі організації та клуби: місцеві організації активно популяризують регіональний туризм та краєзнавство, забезпечуючи інфраструктуру та інформаційну підтримку;
- санаторно-курортна інфраструктура: наявність курортів, таких як Трускавець та Моршин, що збагачує туристичний потенціал;
- транспортне розташування: завдяки прикордонному положенню регіону, через нього прокладено міжнародні маршрути, що сприяє притоку іноземних туристів;

- місцевий колорит: етнічні особливості, традиційна кухня, архітектура та побут залучають відвідувачів, зацікавлених у автентичних враженнях;
- екологічна чистота: гірські райони асоціюються з чистим повітрям та природою, сприяючи оздоровленню та активному відпочинку;
- вузька спеціалізація господарства: низька зайнятість населення в традиційних секторах відкриває можливості для розвитку сільського туризму [9].

У 2018 році Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України підготувало проект розпорядження Кабінету Міністрів України щодо затвердження Концепції Державної програми розвитку гірських територій Українських Карпат на період до 2023 року. Ресурсний центр Асоціації, з метою роз'яснення основних аспектів цього проекту, звернув увагу на запропоновані заходи для розвитку туристичного потенціалу Карпат [5].

Проект Концепції передбачає створення загальнодержавної інформаційної мережі у сфері туризму та курортів, що включає розвиток відповідної мережі інформаційних центрів у регіонах. Він також включає розвиток екологічної мережі в Карпатах, інтегрованої до всеєвропейської екологічної мережі, створення та підтримання Карпатської мережі природоохоронних територій, а також заходи щодо збереження та сталого управління на територіях за межами природоохоронних зон [4].

Збереження та підтримка історико-культурної спадщини, традиційних знань місцевого населення, виробництва та продажу місцевих виробів, предметів мистецтва та народної творчості, збереження традиційної архітектури, особливостей землекористування, місцевих порід домашніх тварин і культивованих рослин, а також сталого використання диких рослин у Карпатах є ще одним важливим аспектом Концепції [5].

Концепція також охоплює створення умов для подальшого розвитку сільського та екологічного туризму в Карпатському регіоні, забезпечення збалансованого використання природних лікувальних та рекреаційних ресурсів, збереження здатності природних комплексів до самовідтворення, прокладання нових та облаштування існуючих туристичних та вело-маршрутів вздовж визначних пам'яток історії, культури та архітектури [5].

Додатково, у документі наголошується на необхідності здійснення політики планування і розвитку транспорту та інфраструктури з урахуванням особливостей гірського довкілля, необхідності охорони вразливих територій, багатих на біорізноманіття, територій з міграційними шляхами, а також тих, що мають міжнародне значення. Підтримка транскордонної співпраці для розвитку сталого туризму та забезпечення доступності туристичної інфраструктури для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення також є ключовими елементами Концепції [5].

Стратегічні пріоритети розвитку туристичної галузі включають дотримання чинної нормативно-правової бази, спрямованої на переорієнтацію туристичних підприємств з виїзного на в'їзний туризм. Важливим аспектом є надання актуальної інформації для інвесторів про стан туристичної галузі та створення відкритої бази даних з цих питань. Особлива увага приділяється забезпеченню стабільної соціально-економічної та сприятливої екологічної ситуації, а також наданню податкових пільг підприємствам інших галузей, які займаються інвестуванням у туристичну сферу [1].

З метою підтримки туристичної діяльності ухвалено Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної підтримки культури, туризму та креативних індустрій» [4]. Цей закон знижує податок на додану вартість для послуг тимчасового розміщення (перебування), які надають готелі та аналогічні заклади з 01 січня 2023 року. Згідно з абзацом 7 підпункту «в» пункту 193.1 статті 193 Податкового кодексу України, ставка податку на додану вартість для операцій з надання послуг

тимчасового розміщення (проживання), що надають готелі та аналогічні засоби, встановлюється у розмірі 7% від бази оподаткування. Ця норма є постійною і стабільною [3].

Не менш важливо при формуванні стратегічних напрямів розвитку туризму використовувати можливість заощадження ресурсів. Це можливо здійснювати завдяки активізації господарських зв'язків туристичних підприємств з іншими секторами економіки можлива через кластерні механізми взаємодії [1].

Кластери в туризмі є географічно сконцентрованими групами взаємопов'язаних компаній, постачальників послуг і продуктів, а також організацій, які сприяють їхній діяльності. Туристичні кластери відрізняються від виробничих тим, що об'єднують підприємства різних галузей економіки, орієнтованих на спільний ринок туристичних послуг. Вони сприяють формуванню унікальної регіональної ідентичності та соціально-економічного розвитку території. Завдяки синергії учасників кластера створюється комплексний туристичний продукт, який неможливо отримати від ізольованого функціонування кожного елементу системи. Туристичні кластери можуть стати потужним інструментом для розвитку внутрішнього туризму і економічного зростання регіонів, якщо їх підтримка здійснюватиметься з боку органів державної влади та місцевого самоврядування [6].

Таким чином, концептуальні основи визначення стратегічних підходів розвитку туризму у гірських регіонах включають: концепцію сталого розвитку, дотримання програми розвитку гірських територій, використання чинної нормативно-правової бази та формування можливості кластерного підходу організації бізнесу (Рис. 1).

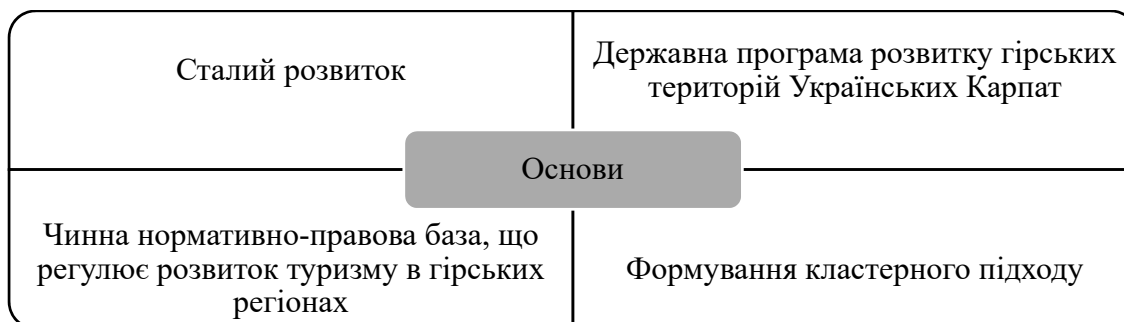

Рис.1. Концептуальні основи визначення стратегічних підходів розвитку туризму в гірських регіонах

Джерело: систематизовано автором

Зважаючи на важливість гірського туризму як ключового елемента економічного та культурного розвитку, визначення стратегічних пріоритетів для його зростання є актуальним завданням. Гірські регіони, завдяки своїй природній красі та унікальним культурним аспектам, привертають увагу туристів, проте їхній розвиток потребує системного підходу та комплексних стратегій. Впровадження таких стратегій сприятиме сталому розвитку туристичної інфраструктури та збереженню природних та культурних ресурсів гірських регіонів.

Визначення стратегічних пріоритетів розвитку туризму на гірських територіях є складним завданням, яке вимагає системного підходу. Розглянемо основні етапи формування стратегії розвитку туристичного бізнесу у гірських регіонах (Рис. 2).

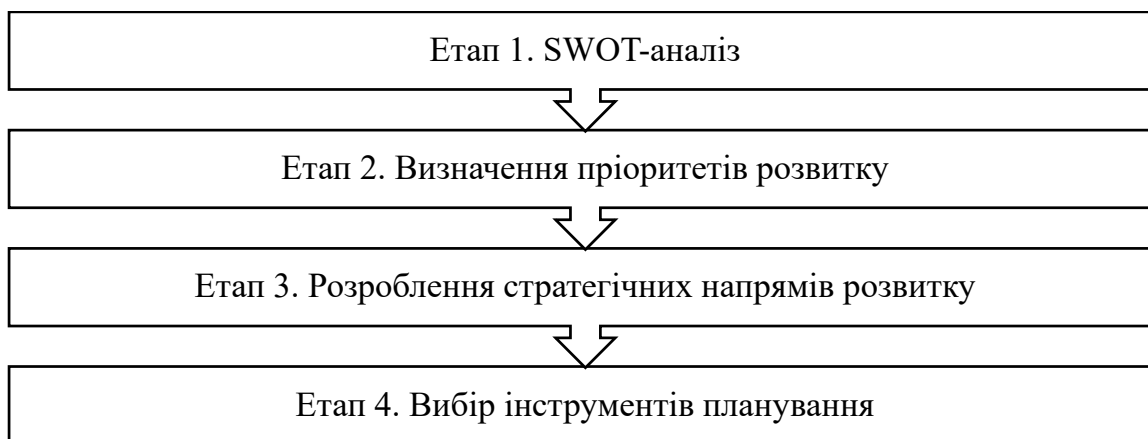

Рис.2. Етапи формування стратегії розвитку туризму у гірських регіонах
Джерело: систематизовано автором

Етап 1. SWOT-аналіз зацікавлених сторін. На першому етапі слід провести SWOT-аналіз основних зацікавлених сторін: операторів готельно-ресторанного бізнесу [13], місцевих адміністраторів [14] та ритейлерів. Це дозволить ідентифікувати сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для кожної категорії [12]. Приклад такого аналізу наведено у Таблиці 1.

Таблиця 1

SWOT-аналіз зацікавлених сторін [12]

Категорія	Оператори готельно-ресторанного бізнесу	Місцеві адміністратори	Ритейлери
Сильні сторони	Природна спадщина, співпраця з місцевими зацікавленими сторонами	Природна спадщина, місцеві харчові продукти, туристична пропозиція, висока культурна ідентичність, захищена територія	Природна спадщина, високе біорізноманіття
Слабкі сторони	Кількість місць для проживання, доступність, невідповідність місць для проживання, конфлікти серед місцевих зацікавлених сторін, ненадійне електропостачання, захищена територія, доступність послуг, регіон не відомий	Короткий туристичний сезон, кількість місць для проживання, регіон не відомий, відсутність фінансування	Кількість місць для проживання, управління гірськими маршрутами, регіон не відомий, невідповідність місць для проживання, ненадійне електропостачання, доступність послуг, конфлікти серед місцевих зацікавлених сторін, туристична пропозиція
Можливості	Місцева їжа, ремесла, захищена територія,	Захищена територія, культурні події, просування території	Захищена територія, другі будинки, просування території,

	просування території, другі будинки		близькість до міського центру, доступність
Загрози	Масовий туризм, занадто багато подій за короткий період, врата культурної спадщини	Масовий туризм, занадто багато подій за короткий період, втрата культурної спадщини	Масовий туризм, занадто багато подій за короткий період

Джерело: систематизовано автором

Основні характеристики для гірського бізнесу включають сильні сторони, такі як природна спадщина, високе біорізноманіття та співпраця з місцевими зацікавленими сторонами. Слабкі сторони часто пов'язані з недостатньою кількістю місць для проживання, ненадійним електропостачанням і конфліктами серед місцевих зацікавлених сторін. Можливості розвитку включають просування місцевої їжі, ремесел, культурних подій та використання захищених територій. Загрози полягають у масовому туризмі та надмірній кількості подій, що можуть призвести до втрати культурної спадщини та негативно вплинути на екологію.

SWOT-аналіз дозволяє виявити ключові аспекти, які слід враховувати при визначенні стратегічних пріоритетів. Результати аналізу вказують на необхідність вирішення проблем доступності, покращення туристичної пропозиції та управління конфліктами серед місцевих зацікавлених сторін [12].

Етап 2. Визначення пріоритетів. На другому етапі необхідно визначити пріоритети розвитку в різних сферах, враховуючи результати SWOT-аналізу. Це допоможе сформулювати чіткі напрямки для подальшої роботи та залучення ресурсів [12] (Таблиця 2).

Таблиця 2

Пріоритети розвитку [12]

Категорія	Пріоритети
Економіка	Економічна підтримка, підтримка місцевої економіки через купівлю місцевих продуктів, розвиток інфраструктури, створення нових робочих місць, залучення інвестицій.
Політика	Координований план розвитку з зовнішньою підтримкою (університети, експерти), об'єднання трьох муніципалітетів в один, зміцнення місцевого самоврядування, залучення громадських організацій до процесу ухвалення рішень.
Суспільство	Більше співпраці серед місцевих, поліпшення почуття спільноти, поліпшення діалогу серед місцевих операторів, підвищення рівня освіти та кваліфікації населення, розвиток культурних та соціальних програм.
Населення	Стимулювання поселення нових сімей, покращення умов життя, забезпечення доступу до медичних послуг, підтримка молодих сімей та старшого покоління.
Туризм	Просування туризму (навіть через GPNP та інші організації), якісна та екологічно орієнтована туристична пропозиція, наявність маршрутів для піших прогулянок, створення туристичної пропозиції на основі місцевих харчових продуктів (особливо фермерських), поліпшення пропозиції місць для проживання, якісні та екологічно орієнтовані агропродовольчі продукти, розвиток

	активних видів туризму (лижний спорт, велотуризм), збереження та популяризація місцевої культурної спадщини.
Охорона навколишнього середовища	Збереження екосистем, розвиток екологічно орієнтованих проектів, зменшення забруднення, підтримка заходів з відновлення природи, стимулювання сталого використання природних ресурсів.

Джерело: систематизовано автором

Визначення пріоритетів розвитку допомагає сфокусувати зусилля на найважливіших напрямках, забезпечуючи комплексний підхід до розвитку туризму на гірських територіях [12].

Етап 3. Розробка стратегій. На третьому етапі необхідно розробити стратегії для реалізації визначених пріоритетів. Це включає створення механізмів співпраці, просування місцевих продуктів та туристичних пропозицій, що зображено у Таблиці 3 [12].

Таблиця 3

Стратегії розвитку туризму у гірській місцевості [12]

Категорія	Стратегії
Кластеризація	Більше співпраці серед місцевих операторів, більше співпраці та діалогу з місцевим агропродовольчим сектором, створення лобі серед операторів для поліпшення економії масштабу, надання більше послуг фермерам, розробка спільних туристичних маршрутів, спільні маркетингові кампанії, партнерство з місцевими готелями та ресторанами, створення регіональних туристичних асоціацій.
Просування	Дії щодо підвищення якості місцевих харчових продуктів, збільшення продажу місцевих продуктів, поліпшення знань та просування місцевих продуктів, типові харчові підготовки з місцевих продуктів, оцінка традиційних кулінарних підготовок для інтеграції їх у туристичну пропозицію, всі ритейлери повинні покладатися на місцеві продукти, просуваючи їх, усі місцеві оператори повинні принаймні мати знак якості, підтримуваний GPNP, модернізація ферм та створення консорціуму, використання Інтернету для просування території, організація фестивалів та заходів, створення бренду регіону, активна участь у міжнародних туристичних виставках, розробка мультимедійних контентів для соціальних мереж.
Люди	Ментальне відкриття, навчання та підвищення кваліфікації місцевого населення, залучення молоді до розвитку туризму, створення програм стажування та практик, проведення тренінгів з гостинності та обслуговування туристів, розвиток волонтерських програм, заохочення підприємницької активності, просування екологічної свідомості, підвищення рівня знань місцевих гідів про історію та культуру регіону.
Сталий розвиток	Використання екологічно чистих технологій, розвиток зеленої інфраструктури, мінімізація впливу на навколишнє середовище, підтримка місцевих екосистем, впровадження практик відповідального туризму, розвиток екотуризму, створення природоохоронних зон, співпраця з природоохоронними організаціями, стимулювання використання відновлюваних джерел

	енергії, розробка стратегій збереження культурної спадщини, забезпечення сталого управління туристичними потоками, залучення місцевих громад до процесів прийняття рішень, підтримка локальних економік через розвиток туризму.
--	---

Джерело: систематизовано автором

Розробка стратегій є ключовим етапом для практичної реалізації визначених пріоритетів. Ці стратегії мають бути спрямовані на посилення співпраці, підвищення якості місцевих продуктів та розширення туристичних можливостей [12].

Етап 4. Обрання інструментів. На останньому етапі необхідно обрати з перелічених у Таблиці 4 відповідні інструменти для реалізації розроблених стратегій. Це включає фінансову, соціальну та технічну підтримку, а також використання успішних прикладів з інших регіонів [12].

Таблиця 4

Інструменти реалізації розроблених стратегій [12]

Категорія	Інструменти
Економіка	Європейські фонди для підтримки місцевих туроператорів та готелів; місцеві фонди від регіональних дійових груп; місцеві програми підтримки малого та середнього бізнесу в сфері туризму
Соціальні	Просування за допомогою Інтернету та соціальних медіа; створення інфраструктури для туристів з використанням соціальних медіа для зворотного зв'язку
Емуляція	Виявлення та вивчення успішних історій у Карпатах, зокрема для просування місцевих туристичних об'єктів та оцінка їхньої повторюваності в інших гірських регіонах України
Співпраця	Зовнішня підтримка для створення Асоціації гірського туризму та відновлення «занедбаних» туристичних об'єктів; партнерство з міжнародними організаціями для розвитку гірського туризму
Технічні	Зовнішня підтримка для поліпшення місцевих туристичних продуктів (від експертів); навчання з використання сучасних технологій для розвитку туристичних маршрутів та об'єктів
Навчання	Проведення тренінгів для місцевих гідів та операторів з використання сучасних методів управління туристичними послугами; навчання з розвитку місцевої туристичної інфраструктури

Джерело: систематизовано автором

Обрання відповідних інструментів є вирішальним кроком для успішної реалізації стратегій. Використання фінансової підтримки, соціальних медіа та співпраці з зовнішніми експертами допоможе забезпечити стійкий розвиток туризму на гірських територіях [12].

Загальна методологія визначення стратегічних пріоритетів розвитку туризму на гірських територіях базується на детальному аналізі та системному підході до кожного етапу. Проведення SWOT-аналізу дозволяє ідентифікувати ключові аспекти, що потребують уваги, і таким чином формує основу для визначення пріоритетів розвитку. Визначення пріоритетів допомагає сфокусувати зусилля на найважливіших напрямках, забезпечуючи комплексний підхід до розвитку регіону. Розробка стратегій і обрання відповідних інструментів дозволяють перевести ці пріоритети в практичні заходи, що сприяють стійкому розвитку туризму [12].

Цей підхід забезпечує залучення всіх основних зацікавлених сторін до процесу планування та реалізації стратегій, що сприяє створенню гармонійного і взаємовигідного співіснування. Використання сучасних технологій, зовнішньої підтримки та навчання місцевих операторів сприяє підвищенню якості туристичної пропозиції та популяризації регіону. Таким чином, застосування цієї методології дозволить не лише покращити економічну ситуацію та залучити нові інвестиції, але й зберегти культурну та природну спадщину гірських територій [12].

Висновки

Концептуальні основи визначення стратегічних підходів розвитку туризму в гірських регіонах відіграють ключову роль у забезпеченні сталого розвитку цієї галузі. Вони охоплюють принципи сталого розвитку, дотримання чинної нормативно-правової бази та інтеграцію кластерного підходу до організації бізнесу. Ці основи створюють надійну основу для збереження природних та культурних ресурсів, сприяючи економічному зростанню і соціальному відродженню регіонів.

Етапи формування стратегії розвитку туризму в гірських регіонах включають проведення SWOT-аналізу зацікавлених сторін, визначення пріоритетів розвитку, розробку стратегій та вибір відповідних інструментів для їх реалізації. Цей системний підхід дозволяє враховувати всі аспекти, що впливають на розвиток туризму, забезпечуючи комплексне планування та оптимальне використання ресурсів. Кожен етап спрямований на підвищення якості туристичних послуг і активне залучення місцевих громад до процесів розвитку.

Пріоритети розвитку гірського туризму включають економічну підтримку місцевої економіки, розвиток інфраструктури, збереження природних і культурних ресурсів та просування туристичних продуктів. Важливим аспектом є координація зусиль місцевих і міжнародних партнерів, використання сучасних технологій та залучення інвестицій. Такий підхід сприяє створенню конкурентоспроможного і стійкого туристичного сектору, який може стати потужним рушієм економічного та соціального розвитку гірських регіонів України, забезпечуючи їх процвітання та сталий розвиток у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Бриль К.Г. Місце стратегічних пріоритетів розвитку у підвищенні інвестиційної привабливості туристичної галузі. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 10. С. 14-18. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2015/4.pdf (дата звернення: 10.07.2024).
2. Мандюк Н.Л. Фактори сталого розвитку туризму гірських територій Львівської області. Географія та туризм. 2017. № 40. С. 88-96. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/mandjuk3.htm (дата звернення: 10.07.2024).
3. Моца А.А. Особливості правового регулювання туристичної діяльності в умовах воєнного стану в Україні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2023. № 78, С. 372-378. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/62-1.pdf> (дата звернення: 10.07.2024).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної підтримки культури, туризму та креативних індустрій : Закон України від 04.11.2020 № 962-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-20#Text> (дата звернення: 10.07.2024).
5. Розвиток туризму гірських територій Українських Карпат шлях до посилення конкурентоспроможності Карпат. Ресурсний центр зі сталого місцевого розвитку. 2018. URL: <https://rozvytok.in.ua/4102-rozvytok-turyzmu-hirskykh-terytorii->

- ukrainskykh-karpat-shliakh-do-posylennia-konkurentospromozhnosti-karpat (дата звернення: 10.07.2024).
6. Семенова М.В. Туристичний кластер як інноваційний інструмент підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі. Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві : матер. II Інтернет-конф. 2019. №2. С. 167–172. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/29.11.19/_29_11_2019_25.pdf (дата звернення: 10.07.2024).
 7. Туризм в Україні продовжує зазнавати збитків: скільки коштів галузь принесла до бюджету 2023 року. Visit Ukraine. 2023. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1789/tourism-in-ukraine-continues-to-suffer-losses-how-much-money-did-the-industry-bring-to-the-budget-in-2023> (дата звернення: 10.07.2024).
 8. Туризм під час війни. Як галузь виживає та готується до відновлення. Kyivstar Business Hub. 2023. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotuyetsya-do-vidnovlennya> (дата звернення: 10.07.2024).
 9. Худоба О., Голод А. Передумови розвитку туризму на гірських територіях Львівської області. Молода спортивна наука України. 2023. Т. 4. С. 157-158. URL: <https://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/msnu/article/view/1571/1530>
 10. Ципа Е.О., Голубець І.М., Безрученков Ю.В. Післявоєнне відновлення туризму в Україні. Економіка та управління підприємствами, інфраструктура ринку, №68, 2022. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/68_2022/29.pdf (дата звернення: 10.07.2024).
 11. Cater C. Management perspectives of mountaineering tourism. *Mountaineering Tourism* / J. Higham, A. Thompson Carr (Eds.), London, UK, 2016. pp. 313–327.
 12. Duglio S., Bonadonna A., Letey M., Peira G., Zavattaro L., Lombardi G. Tourism Development in Inner Mountain Areas – The Local Stakeholders’ Point of View through a Mixed Method Approach. *Sustainability*. 2019. Vol.11(21). DOI: <https://doi.org/10.3390/su11215997>.
 13. Palomo I. Climate Change Impacts on Ecosystem Services in High Mountain Areas: A Literature Review. *Mountain Research and Development*. 2017. Vol. 37(2). P. 179-187 DOI: <https://doi.org/10.1659/MRD-JOURNAL-D-16-00110.1>.
 14. Richins H., Johnsen S., Hull J.S. Overview of Mountain Tourism: Substantive Nature, Historical Context, Areas of Focus. *Mountain Tourism: Experiences, Communities, Environments and Sustainable Futures* / H. Richins, J.S. Hull (Eds.), Wallingford, UK, 2016; pp. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1079/9781780644608.0001>.